LINGUISTICA BIDGOSTIANA
Bydgoszcz 2005

Joanna Joachimiak-Prażanowska

Wyrazy efemeryczne i marginalne w „Kurierze Wileńskim" (1924-1939)

1. Wprowadzenie

W ostatnich kilkudziesięciu latach zdecydowanie wzrosło zainteresowanie językoznawców polszczyzną kresów północno-wschodnich. Świadczy o tym intensyfikacja badań i jej wymierny skutek – szybko zwiększająca się liczba publikacji: monografii, studiów, artykułów i przyczynków. E. Koniusz stwierdziła:

> „To rosnące zainteresowanie wiąże się przede wszystkim z istotnym wpływem tej polszczyzny na kształtowanie się ogólnopolskiego języka literackiego, a zatem z koniecznością zbadania zagadnienia z perspektywy historii języka literackiego" (Koniusz 1992: 31-32).

Stan północnokresowego dialektu kulturalnego[1], tej ważnej odmiany regionalnej języka polskiego, do dziś pozostaje kwestią otwartą ze względu na brak opracowań całościowych. Istniejąca bogata literatura przedmiotu[2] nie wyczerpuje wszystkich aspektów zagadnienia.

Dzięki kilku opracowaniom fundamentalnym (por. m.in.: Turska 1930; Trypućko 1955; Trypućko 1957; Sawaniewska-Mochowa 1990; Kurzowa 1993; Sawaniewska-Mochowa 2002) oraz kilkudziesięciu studiom i artykułom[3] dobrze poznano już XIX-wieczną polszczyznę przedstawicieli warstw wykształconych zamieszkujących ówczesne kresy północno-wschodnie. Bardzo za-

[1] Terminem *dialekt kulturalny* posługuję się tu w takim rozumieniu, jakie zaproponowała Z. Kurzowa (Kurzowa 1985: 106).

[2] Zob. obszerne zestawienia bibliograficzne: Werenicz 1973: 183-212; Sawaniewska-Mochowa 1991: 223-254; Sawaniewska-Mochowa 1995: 265-282; Mędelska 2000: 617-649; Mędelska 2001: 393-419.

[3] Por. odpowiednie pozycje w opracowaniach bibliograficznych wskazanych w przypisie 2.

awansowane są też badania nad dzisiejszą kulturalną polszczyzną wileńską[4], a także polszczyzną młodego pokolenia Polaków wileńskich (zob.: Dawlewicz 2000, Geben 2003). Natomiast o stanie kulturalnego wariantu języka polskiego kresów północno-wschodnich w dwudziestoleciu międzywojennym, czyli ogniwa łączącego XIX-wieczną polszczyznę północnokresową z jej odmianą powojenną (radziecką), nadal wiemy niewiele.

Językoznawcy przedwojenni pozostawili nam opis polszczyzny niewykształconych mieszkańców Wilna, pracę z zakresu poprawności językowej oraz zaledwie cztery niewielkie artykuły[5]. Warte uwagi są też poradniki językowe pochodzące z pierwszej ćwierci XX wieku (zob.: Czarkowski 1909, Łętowski 1915).

Dorobek współczesnych badaczy północnokresowej polszczyzny kulturalnej funkcjonującej w dwudziestoleciu międzywojennym szybko się powiększa, dotyczy jednak głównie odmiany kowieńskiej[6]. Z kolei fundamentalna praca Z. Kurzowej (zob. tejże 1993) kończy się w zasadzie przed okresem międzywojennym, dwuczęściowe zaś studium J. Riegera (Rieger 1996, Rieger 1999) przedstawia wprawdzie słownictwo używane na Wileńszczyźnie w interesującym nas tu okresie, jest to jednak wyłącznie leksyka gwarowa.

Z drugiej strony wiadomo, że także leksyka używana w dwudziestoleciu międzywojennym w Polsce etnicznej pozostaje dotąd słabo udokumentowana. Wielki (ok. 280 000 haseł) słownik SW[7] nie objął leksyki drugiej połowy lat 20. i leksyki lat 30. Jednotomowy SIJP (ok. 70 000 haseł) ma charakter popularny i – obok innych niedostatków – nie zawiera cytatów[8]. Wydawanie w zamierzeniu kilkutomowego NSJP zostało przerwane w 1939 r. w środku litery *N*. Fundamentalne (ok. 125 000 wyrazów) powojenne dzieło SJPDor. nie odzwierciedla w pełni leksyki międzywojennej. Tymczasem „To w tamtych czasach, w tamtej rzeczywistości powstawały liczne zjawiska, relacje, przedmioty, instytucje określane już wtedy za pomocą wyrazów, które zostały zarejestrowane dopiero w powojennych słownikach, ale są udokumentowane w do dziś łatwo dostępnych tekstach, nie tylko tych napisanych dopiero po wojnie, lecz także, przede wszystkim, w tekstach opublikowanych przed wojną

[4] Por. ważniejsze prace z tego zakresu: Mędelska 1993; Mędelska 1999; Mędelska 2000; Mędelska 2001; Masojć 2001.

[5] Por. odpowiednio: Turska 1930a; Szwed 1931; Sykulski 1935/36; Pizło 1936/37; Szwejkowska 1929; Szwejkowska 1934. Por. też: Nitsch 1925.

[6] Por. artykuły T. Bronickiej, M. Marszałka, J. Mędelskiej. Zob. też częste nawiązania do międzywojennej polszczyzny kowieńskiej w studium A. Zielińskiej (Zielińska: 2002).

[7] Rozwiązanie skrótów znajduje się na końcu artykułu.

[8] Ukazał się w 1916 r., później go wznawiano.

(i // lub w czasie wojny), a nieuwzględnionych przez autorów słowników z okresu PRL" (Wawrzyńczyk 1999a: 5). Jest rzeczą oczywistą, że wskazane wyżej dzieła leksykograficzne zawierają „tylko pewną część leksyki polszczyzny dwudziestowiecznej utrwalonej w tekstach. W tej chwili nie sposób ustalić, ile materiału do słowników nie weszło; w każdym razie wyszukiwanie go i inwentaryzowanie wydaje się jak najbardziej pożyteczne (m.in. w świetle projektowanych prac nad wielkim słownikiem współczesnego języka polskiego" (Wawrzyńczyk 1989: 3).

W niniejszym artykule zaprezentuję wyrazy efemeryczne i marginalne wyekscerpowane z „Kuriera Wileńskiego"[9], wydawanego w latach 1924-39[10].

Najwcześniejszy dostępny rocznik badanego okresu (1924) liczył 152 czterostronicowe numery. Objętość „Kuriera Wileńskiego" zmieniała się: w 1935 roku było to 16 stron, później od 8 stron do 12. Systematycznie wzrastała liczba numerów: rocznik 1938 liczył już ich 358. Po wybuchu II wojny światowej objętość gazety zmniejszyła się do dwóch stron.

Rocznik 1924 „Kuriera Wileńskiego" w całości poddałam szczegółowej ekscerpcji. Z pozostałych roczników (1925-1939) zbadałam systematycznie co dziesiąty numer. Skupiłam się na ekscerpowaniu regionalnych (północnokresowych) cech językowych.

Wśród regionalizmów słownikowych napotkanych w polszczyźnie redaktorów „Kuriera Wileńskiego" dominowało słownictwo znane ze starszej polszczyzny etnicznej. Drugą grupę pod względem liczebności stanowiły rusycyzmy. Wyekscerpowałam też leksykę ogólnie wschodniosłowiańskiej proweniencji (mogącą pochodzić zarówno z języka białoruskiego, ukraińskiego, jak i rosyjskiego), a także pewną liczbę białorutenizmów i lituanizmów.

Do prezentacji w tym miejscu wybrałam leksykę nie typowo regionalną, lecz rzadko spotykaną (zarówno na Kresach, jak i w Polsce centralnej), słabo udokumentowaną cytatami w słownikach języka polskiego. Podzieliłam ją na dwie grupy: 1. Leksyka efemeryczna; 2. Leksyka marginalna.

---

[9] „Kurier Wileński" był niezależnym dziennikiem demokratycznym, wydawanym w Wilnie. Należał do gazet o stosunkowo dużym formacie. Nakładu nie wskazywano. Pismo adresowano do szerokiego grona zamieszkujących Wilno Polaków. Gazeta prowadziła następujące działy: polityczny, gospodarczy, kulturalny, sportowy, ogłoszeń, informacji, sprawozdań sądowych, a także kronikę wileńską, kronikę zamiejscową, przegląd prasy, kącik humoru. Informacje ujmowano w stałe bloki tematyczne. Co kilkanaście numerów ukazywała się specjalna wkładka, w której zamieszczano najbardziej sensacyjne wiadomości.

[10] Ta leksyka stanowi niewielką część bazy materiałowej, na podstawie której przygotowuję do druku monografię *Regionalne cechy północnokresowe w „Kurierze Wileńskim" (1924-1939)*.

2. Leksyka efemeryczna

Zgrupowano tu wyrazy, które – jak wynika z danych słowników i innych źródeł – funkcjonowały w polszczyźnie bardzo krótko i ten ich krótki żywot przypadł głównie na dwudziestolecie międzywojenne. Zazwyczaj zostały one zarejestrowane w co najwyżej jednym słowniku definicyjnym. Dane ciągle aktualnego SJPDor. uwzględnia się tu tylko wówczas, gdy słownik ten kwalifikuje daną jednostkę jako nieaktualną lub w inny sposób nacechowaną.

Biskwit 'suchar, sucharek': *Herbata ma wygląd kawy z mlekiem* [...]. *Mamy po jednym biskwicie na teraz i na jutro rano* – 35/140/4[11]; w SW 'suchar, sucharek, biszkokt' bez kwalif. i bez cyt., w SJPDor. *przest.*[12]; wśród odchodzącego słownictwa zapis w Handke, Popowska-Taborska, Galsterowa 1996: 57; według SEJP latynizm: *biszkokt, biskwit* 'chleb dwa razy (*bis*) pieczony (*coctus*), suchar', według SWOR – galicyzm: *biscuit*[13].

Brylanciarz 'jubiler': *Rozdział IV. Król Edward VII i brylanciarz* – 28/1/3; podaje Wawrzyńczyk 1999b: 96 (za „Kurierem Warszawskim" 1932 r., niestety bez ilustracji tekstowej); znane z *Kwiatów polskich* J. Tuwima[14].

Ciągówka 'traktor, ciągnik': [...] *warsztaty reperacyjne dla samochodów i ciągówek rolniczych* – 28/260/4; jest równoległy zapis z języka Polaków zamieszkujących międzywojenny ZSRR (Mędelska, Marszałek 2000: 46); rejestruje SJPDor.S, ale w znacz. 'pojazd silnikowy przeznaczony do wykonywania prac zrywkowych w leśnictwie; ciągnik, traktor zrywkowy' (*techn.*)[15].

Demisezonowy // ***demi-sezonowy*** 'o odzieży: jesienno-wiosenny': *Jan Wokulski i S-ka poleca na sezon jesienny:* [...] *palta demisezonowe, płaszcze* [...] – 24/55/1; *Elegancja nakazuje nosić słomki* [...] *do kompletów demi-sezonowych* – 33/80/2; w ESWO i MASWO jako galicyzm: *demi-saison*; wśród odchodzącego słownictwa zapis w Handke, Popowska-Taborska, Galsterowa 1996: 83[16].

---

[11] Pierwsza liczba w tym zapisie oznacza rocznik „Kuriera Wileńskiego", druga – numer, trzecia – stronę.

[12] Cyt. tylko z K. Nowakowskiej (*Tak było w Niemczech*, Warszawa 1950).

[13] Aktualne jeszcze na powojennej Litwie, ale w znacz. 'biszkopt' (Mędelska 2000: 233).

[14] „Krąży koło powroźne i podnosi się, zwęża, // Po wariacku wymija twój pretendent na męża, // A w to koło się wtańcza fabrykańcza szarańcza, // Pan właściciel, posiadacz, kareciarz, *brylanciarz* (*Dzieła*, t. 2., *Kwiaty polskie*, Warszawa, 1955, s. 54). Do tego cytatu dotarłam dzięki pracy: Wawrzyńczyk 2000: 239.

[15] Niestety SJPDor.S nie zamieszcza ilustracji. Przykład z 1936 r. podaje Wawrzyńczyk 2000.

[16] Ciągle w obiegu na powojennej Litwie, tam jednak raczej pod wpływem ros. *демисезонный* (Mędelska 2000: 250).

Dziesięciobojowiec 'dziesięcioboista': *Do najlepszych dziesięciobojowców świata zaliczają się Amerykanie* – 28/220/4; SW nie notuje, ale nie poświadcza też *dziesięcioboista*[17]; rejestruje SJPDor. (bez cyt., odsył. do *dziesięcioboista*).

Inspekcjonować 'dokonywać inspekcji, przeglądu': *Hitler inspekcjonuje fortyfikacje zachodnie* – 39/208/1; zapis tylko w SW (bez cyt., *mało używ.*)[18].

Nadczekiwać 'oczekiwać': *Będę cierpliwie nadczekiwał propozycji* [...] – 26/40/2; rejestruje tylko SJPDor.: 'czekać na kogo lub na co przez krótki czas; oczekiwać, wyczekiwać' (bez kwalif., jedyny cyt. z J. Kossakowskiego[19]).

Nadscenka 'teatr, w którym wystawia się drobne utwory dramatyczne, np. skecze': [...] *uwagę zwraca piosenka* [...] *wykonana z techniką, której nie powstydziłaby się żadna stołeczna nadscenka* – 29/110/3; rejestruje tylko SJPDor. (*rzad.*, cyt. z „Twórczości" 1955[20]).

Nartowanie 'jazda na nartach': [..] *po nartowaniu, saneczkowaniu* [...] *postanowiono wracać do Wilna* – 29/10/3; [...] *nie zapomniał także o nabyciu medykamentów, które po powrocie z nartowania zabezpieczą przed ewentualnościami grypy* [...] – 39/36/4; rejestruje tylko SJPDor. (*rzad.*, cyt. z rocznika „Wierchy" 1938[21]).

Narzędzia moczowe 'narządy moczowe': *Doktór D. Zeldowicz – choroby skórne, weneryczne, syfilis i narzędzi moczowych* – 28/10/6; w SWil bez kwalif., w SW *mało używ.* (hasło *narząd*).

Nieukojny 'taki, któremu nie można przywrócić spokoju, radości, nieukojony': [...] *jezioro* [...] *falami swojemi srebrnemi* [...] *śpiewało mi dziwne, nieukojne melodje* – 24/19/2; w SW *mało używ.*, bez cyt.; w SGP za „J. Rogera pieśniami ludu polskiego w Górnym Szląsku".

Ospówka 'ospa wietrzna': *Najwięcej zachorowań wykazuje odra – 16* [...], *świnka 1 i ospówka* – 39/150/7; w SWil 'ospica[22], ospa zwana wietrzną', w SW odsył. do *ospa*[23].

Podprokurator 'zastępca lub pomocnik prokuratora': *Podprokurator wnosił o ukaranie z artykułu 581, cz. I* – 24/1/3; *Podprokurator* [...] *został prze-*

---

[17] Jednak w okresie międzywojennym formacja ta była już znana, zob. przykład ze „Stadionu" 1929 (Wawrzyńczyk 1999: 35).

[18] W SW też gerundium: *inspekcjonowanie* 'czynność cz. *inspekcjonować*', potwierdzające pewną żywotność naszego czasownika (ale przykład – może preparowany? – bez lokalizacji: *Wice-dyrektor przybył dziś rano w celu inspekcjonowania nowo wzniesionego budynku*).

[19] Biskup inflancki (1738-1794) ur. w Kownie.

[20] Cytowany tekst dotyczy okresu międzywojennego.

[21] Wydawało go Polskie Towarzystwo Tatrzańskie.

[22] Por. o tej nazwie ESJPBa: „[...] *sg. ospica* (1872, chyba o tzw. dziś ospie wietrznej)".

[23] Chyba twór potoczny, wypadek uniwerbizacji, podobnie jak ros. *ветряка = ветряная оспа.*

niesiony z sądu Okręgowego w Wilnie [...] – 25/290/4 i 27/20/3 (3x), 28/270/4, 28/290/4 (2x), 31/260/4, 38/1/2; równoległe poświadczenie pochodzi z prasy kowieńskiej (Graczykowska 1998: 38); rejestruje tylko SW (bez kwalif., jedyny cyt. z E. Orzeszkowej); przedrostek *pod-* jako wykładnik podrzędności w znaczeniu derywatu pod wpływem obcym: niem. *unter-* lub franc. *sous-* (por. w ESJPBa *podinspektor*).

Przeciwstawieństwo 'przeciwstawienie, przeciwieństwo': [...] *każde dzieło* [Żeromskiego], *w przeciwstawieństwie do Tołstojewskiego hasła* [...] *było zawsze walką ze złem* [...] – 25/90/2; w znacz. 'przeciwstawienie' rejestruje SW (*mało używ.*, przykład bez lokalizacji, prawdopodobnie preparowany[24]).

Rachunkowiec 'księgowy': *Kuratorium daje obszerny lokal, fachowego bibljotekarza, rachunkowca* [...] – 24/129/2; rejestruje SJPDor. (*rzad.*, bez cyt.).

Sprzedajnik 'człowiek przekupny': *Nigdy z Tobą współpracować nie będę, gdyż nie jestem sprzedajnik* – 28/90/2; rejestruje tylko SWil, odsył. do *przedajnik*.

Tank 'czołg': *Komisja* [kontrolująca uzbrojenie Niemiec] *znalazła ukryte tanki, samochody pancerne oraz pociągi* – 24/151/1; [...] *jak znowu przekonałem się na froncie gen. Franco niemieckie tanki są tragicznie tandetne* – 39/90/4 i 39/36/5; SW nie rejestruje[25], podaje SIJP, odsył. do *czołg*, w SJPDor. *przest.* (jedyny cyt. z A. Słonimskiego, późny, z 1951 r.); zapis wśród odchodzącego słownictwa w Handke, Popowska-Taborska, Galsterowa 1996: 314; pożyczka z ang.: *tank* (SWOWN)[26].

Wilczak 'wilczur': [...] *zwiedzanie szkoły psów*. [Są tam] *przeważnie wilczaki, dobermany, ale są i zwykłe kundle* [...] – 26/190/3; rejestruje tylko SW (cyt. z J. I. Kraszewskiego, odsył. do *wilk*).

Współdzielczość 'spółdzielczość': *Wykładano na kursach: Metodykę rachunków* [...], *współdzielczość* – 25/80/2; źródła nie notują; zob. współdzielczy, współdzielnia.

---

[24] Por.: Obszerna ta mowa budzi zainteresowanie, jako przeciwstawieństwo wszystkich głosów.

[25] Mimo że nazwa ta pojawiła się w czasie I wojny światowej („wyraz *tank* zastosowany został jako określenie czołgu dla wprowadzenia Niemców w błąd co do nowego rodzaju broni" – SWOWN). Przykład z „Kuriera Wileńskiego" 1924 r. wydaje się najwcześniejszym potwierdzeniem funkcjonowania w polszczyźnie wyrazu *tank*.

[26] Używane przez redaktorów powojennej prasy wileńskiej, jednak raczej pod wpływem ros. *танк*, por. zapis w TSRJa (Mędelska 1999: 140-141, Mędelska 2000: 430). W ros. wyraz ten pojawił się po roku 1916, najpierw jako określenie czołgu angielskiego (także w postaci *тэнк*). W słownikach rejestrowany od 1926 r. (IES). Do dziś pozostaje jedynym określeniem czołgu (tak też w biał. i ukr.)

Współdzielczy 'spółdzielczy': *Na terenie m. Kurzeńca misję tę spełnia* [...] *organizacja współdzielcza* [...] – 30/220/3; *współdzielczy, spółdzielczy* rejestruje SIJP jako oboczniki, *współdzielczy* w SJPDor. *przest.* (2 cyt.: z 1924 i 1926 r.).

Współdzielnia 'spółdzielnia': [...] *powstaje nowa współdzielnia kredytowa* [...] – 25/1/3; zapis tylko w SIJP[27].

Współpracownictwo 'uczestnictwo we wspólnej pracy, współpraca': [...] *tygodnik* [...] *„Biesiada Literacka"* [opracowany został] *przy współpracownictwie wybitnych sił literackich* – 25/150/4; rejestruje SIJP; w SJPDor. *przest.*, ale cyt. twórców mających styczność z językami wschodniosłowiańskimi (J. I. Kraszewskiego, E. Orzeszkowej, W. Gomulickiego, S. Żeromskiego), więc może jest to rusycyzm, kalka słowotwórcza *сотрудничество*?

Wyleczać 'lecząc, przywracać zdrowie, uleczać': *Sklerozę* [...] *i wszelkie choroby wylecza tylko przyrodolecznictwo!* – 27/120/4; zapis tylko w SJPDor. (*rzad.*, jedyny cyt. z W. Gomulickiego[28]).

3. Jednostki marginalne

Są to te wyrazy napotkane w „Kurierze Wileńskim", które słowniki języka polskiego rejestrowały i jeszcze rejestrują, podają je jednak z ograniczeniem frekwencyjnym (zazwyczaj *rzad.*) i słabo dokumentują cytatami lub też w ogóle nie zamieszczają materiału egzemplifikacyjnego.

Fryzjernia 'zakład fryzjerski': *Zabiegi kosmetyczne* [...] *w gabinecie* [...] *przy fryzjerni Zalewskiego* – 28/270/4; *Do fryzjerni* [...] *do salonów damskich i męskich potrzebni są fachowcy* [...] – 39/306/4 i 32/50/4, 32/150/4, 36/70/10, 36/170/6, 37/220/2; równoległe zapisy pochodzą z międzywojennego Kowna (Marszałek, Mędelska 1999: 49); rejestruje SJPDor. (*rzad.*, cyt. z B. Hertza i J. Tuwima) i PSWP (*przest.*)[29].

Hazardować się 'uprawiać hazard': *Czasami obywatele* [...] *hazardują się na własną rękę rżnąc w „oczko"* – 29/240/3; w SJPDor. *rzad.* (cyt. z W. Kosiakiewicza, zm. w 1918 r., i z T. Różewicza), *rzad.* też w PSWP.

Pikolo 'chłopak usługujący w kawiarni, restauracji, hotelu': [...] *na twórczość* [...] *Ryszarda decydujący wpływ wywarł jego* [...] *pobyt, jako pikolo, w kabarecie stolikowym* [...] – 24/54/2; wcześniejsze poświadczenie pochodzi

[27] Z powojennej prasy wileńskiej podaje Mędelska 2000: 456.

[28] Żył w latach 1851-1919.

[29] Na powojennej Litwie powszechne „[...] ze względu na istnienie analogicznych formacji sufiksalnych w biał. *цырульня*, ros. *парикмахерская* i lit. *kirpyklà*" (Mędelska 2000: 266).

spod zaboru ros. (SGW: *piccolo*); rejestruje SJPDor. (*rzad.*, 1 cyt.[30], odsył. do *pikolak*), w PSWP *przest.*; pożyczka z wł.: *piccolo* (SWOWN).

Wybagrowanie 'pogłębienie za pomocą bagra': *Roboty* [...] *obejmują: wybagrowanie 165 tys. metrów ziemi, przeniesienie ujścia rzeki Swenty* [...] – 31/140/1; gerundium źródła nie notują; *wybagrować* rejestruje SJPDor. (*rzad.*, jedyny cyt. z pracy o żeglarstwie z 1957 r.).

Wyzwoliny 'wyzwolenie': *Wolność. Radujmy się więc z wyzwolin naszych* – 28/80/2; rejestruje SL (*nieużyw.*, cyt. z J. Przybylskiego[31]), w SWil i SW bez kwalif. (ale cyt. za SL), w SJPDor. *rzad.* (bez cyt.).

Zasugestionować 'zasugerować': *Mieszkańcy ziem litewsko-białoruskich* [...] *zasugestionowani potęgą kolosa rosyjskiego, nie śmieli marzyć o restaurowaniu idei jagiellońskiej* [...] 28/10/1; rejestruje SW (1 cyt. bez dokładnej lokalizacji[32]), w SJPDor. *wych. z użycia* (bez cyt.[33]).

Zwasalizować 'uzależnić od siebie politycznie': *Dwa i pół miesiąca walki nie przechyliły szali zwycięstwa na stronę Berlina i krajów zwasalizowanych* – 39/150/4; rejestruje SJPDor. (*rzad.*, jedyny cyt. z podręcznika *Historia Polski* 1952 r.).

4. Podsumowanie

Z „Kuriera Wileńskiego" wyekscerpowano 23 efemerydy i 7 jednostek marginalnych. W stosunku do całego ekscerptu jest to liczba znikoma. Niemniej ten skromny rejestr może mieć pewne znaczenie dla opisu zasobów leksykalnych polszczyzny XX-wiecznej.

Jednostki efemeryczne zostały potwierdzone łącznie 36 wystąpieniami. Ich frekwencja tekstowa na ogół nie była duża. Dominowały poświadczenia jednokrotne: 19 leksemów pojawiło się tylko raz. Częściej notowano zaledwie jeden leksem: *podprokurator* (8 cyt.).

Z kolei 7 jednostek marginalnych wystąpiło w „Kurierze Wileńskim" łącznie 13 razy. Wszystkie – oprócz potwierdzonego 7 cytatami rzeczownika *fryzjernia* – zostały użyte przez redaktorów zaledwie jednokrotnie.

Co ciekawe, kilka spośród tych osobliwych leksemów utrzymuje się do dziś na kresach północno-wschodnich, o czym świadczy ich pojawianie się

[30] Niestety lokalizację przykładu uniemożliwia błąd druku: podanego po cytacie skrótu „Wysoc. A. *Sprzed 97*" brakuje w wykazie „Źródeł oraz dzieł pomocniczych".

[31] Żył w latach 1756-1819.

[32] Cyt. – bez dokładnej lokalizacji – tylko dla postaci *zasugiestiować*, por.: *Zasugiestiuj to dla mnie* – Bohowityn (pseudonim).

[33] Są jednak 2 cyt. ilustrujące użycie formy zwrotnej *zasugestionować się* (z 1931 i 1934 r.).

w powojennej polskiej prasie wileńskiej (*biskwit, demisezonowy, fryzjernia, tank, współdzielnia*).

Efemerydy i jednostki marginalne dopełniają dokumentację słownictwa polskiego. Jednocześnie obecność tych specyficznych wyrazów w aktywnym zasobie słownym redaktorów „Kuriera Wileńskiego" stanowi dowód, że autorzy SW, skrupulatnie gromadząc leksykę, częstokroć – wydawałoby się – przypadkową, odzwierciedlali jednak stan żywego, współczesnego sobie języka polskiego.

Wykaz skrótów słowników

ESJPBa	A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa 2000.
ESWO	W. Trzaska, J. L. Evert, J. Michalski (wyd.), *Encyklopedyczny słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1939.
IES	Р. Я. Черных, *Историко-этимологический словарь современного русского языка*, т. 1-2, Москва.
MASWO	*Michała Arcta słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1939.
NSJP	T. Lehr-Spławiński (red.), *Nowy słownik języka polskiego*, t. I-II, Warszawa 1938-1939.
PSWP	H. Zgółkowa (red.), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 1, Poznań 1994.
SEJP	A. Brückner, 1993: *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa.
SGP	J. Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, t. 1-6, Kraków 1900-1911.
SGW	B. Wieczorkiewicz, *Słownik gwary warszawskiej XIX wieku*, Warszawa 1966.
SIJP	*Michała Arcta Słownik ilustrowany języka polskiego*, Warszawa 1929.
SJPDor.	W. Doroszewski (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 1-10, Warszawa 1958-1968.
SJPDor.S	W. Doroszewski (red.), *Słownik języka polskiego. Suplement*, Warszawa 1968.
SL	S. B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 1-6, Warszawa 1807-1814.
SW	J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego*, t. 1-8, Warszawa 1900-1927.
Swil	A. Zdanowicz i in., *Słownik języka polskiego*, Wilno 1861.
SWOR	Z. Rysiewicz (red.), *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1959.
SWOWN	E. Sobol (red.), *Słownik wyrazów obcych. Wydanie nowe*, Warszawa 1995.
TSRJa	Д. Н. Ушаков (ред.), *Толковый словарь русского языка*, т. 1-4, Москва 1935-1940.

Bibliografia

Czarkowski L., 1909: *Słowniczek najpospolitszych rusycyzmów*, Wilno.

Dawlewicz M., 2000: *Słownictwo socjolektu młodzieży polskiego pochodzenia w Wilnie*, Warszawa.

Geben K., 2003: *Świadomość i kompetencja językowa a warstwy leksykalne w idiolektach młodzieży polskiego pochodzenia na Wileńszczyźnie*, Warszawa.

Graczykowska T., 1998: *Nazwy zawodów i funkcji w kowieńskim tygodniku „Chata Rodzinna"*, Poradnik Językowy, nr 7, s. 34-42.

Handke K., Popowska-Taborska H., Galsterowa I., 1996: *Nie dajmy zginąć słowom. Rzecz o odchodzącym słownictwie*, Warszawa.

Koniusz E., 1992: *O potrzebie słownika regionalizmów Wielkiego Księstwa Litewskiego*, [w:] *Wilno-Wileńszczyzna jako krajobraz i środowisko wielu kultur. Materiały I Międzynarodowej Konferencji Białystok 21-24 IX 1989 w czterech tomach*, red. E. Feliksiak, t. IV, Białystok, s. 31-42,

Kurzowa Z., 1985: *O polskich dialektach kresowych*, Język Polski LXV, s. 99-108.

Kurzowa Z., 1993: *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI-XX w.*, Warszawa – Kraków.

Łętowski A., 1915: *Błędy nasze. Rzecz o czystości języka polskiego na Litwie*, Wilno.

Marszałek M., Mędelska J., 1999: *O polszczyźnie kowieńskiej utrwalonej w słownikach przekładowych z międzywojennej Republiki Litewskiej*, Zeszyty Naukowe WSP w Bydgoszczy. Studia Filologiczne 45. Filologia Rosyjska 19, Bydgoszcz, s. 37-67.

Masojć I., 2001: *Regionalne cechy systemu gramatycznego współczesnej polszczyzny kulturalnej na Wileńszczyźnie*, Warszawa.

Mędelska J., Marszałek M., 2000: *Twórzmy słownik „polskiego języka radzieckiego"*, Poradnik Językowy, z. 8, s. 38-48.

Mędelska J., 1993: *Język polski na Litwie w dziewiątym dziesięcioleciu XX wieku*, Bydgoszcz.

Mędelska J., 1999: *Język „Prawdy Wileńskiej". Północnokresowa polszczyzna kulturalna w początkach sowietyzacji Wilna i Wileńszczyzny*, Bydgoszcz.

Mędelska J., 2000: *Język polskiej prasy wileńskiej (1945-1979)*, t. II: *Lata 1945-1959*, Bydgoszcz.

Mędelska J., 2001: *Język polskiej prasy wileńskiej (1945-1979)*, t. III: *Lata 1960-1979. Cz. 1. Fonetyka, słowotwórstwo, fleksja, składnia*, Bydgoszcz.

Nitsch K., 1925: *Język polski na Wileńszczyźnie*, Przegląd Współczesny 33, s. 25-32.

Pizło T., 1936/37: *Błędy językowe polskie młodzieży litewskiej*, Poradnik Językowy, nr 1, s. 12-18.

Rieger J., 1996: *Słownictwo „wileńskie" ze zbioru Leonarda Jaszczanina dziś*, [w:] *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*, cz. 1, red. J. Rieger, Warszawa, s. 79-109.

Rieger J., 1999: *Słownictwa „wileńskiego" ze zbioru Leonarda Jaszczanina ciąg dalszy*, [w:] *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*, cz. 2, red. J. Rieger, s. 57-76, Warszawa.

Sawaniewska-Mochowa Z., 1990: *Poradnik Jana Karłowicza jako źródło poznania potocznej polszczyzny północnokresowej. Słownictwo*, Warszawa.

Sawaniewska-Mochowa Z., 1991: *Bibliografia prac o polszczyźnie kresowej*, [w:] *Studia nad polszczyzną kresową*, t. VI, red. J. Rieger, W. Werenicz, s. 223-254, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź.

Sawaniewska-Mochowa Z., 1995: *Bibliografia prac o polszczyźnie kresowej za lata 1989-1993 (z uzupełnieniami do roku 1988)*, [w:] *Studia nad polszczyzną kresową*, t. VIII, red. J. Rieger, Warszawa, s. 265-282.

Sawaniewska-Mochowa Z., 2002: *Ze studiów nad socjolektem drobnej szlachty kowieńskiej XIX wieku*, Bydgoszcz.

Sykulski J., 1935/36: *Spostrzeżenia nad błędami językowymi młodzieży szkolnej w Słonimie*, Poradnik Językowy, nr 1, s. 9-11.

Szwed J., 1931: *Mów poprawnie! Słownik błędów językowych*, Wilno.

Szwejkowska H., 1929: *Imiesłów przeszły czynny na -szy*, Język Polski XIV, s. 71-75.

Szwejkowska H., 1934: *O pomieszaniu rodzaju w czasie przeszłym u litewskich Polaków*, Język Polski XIX, s. 183-184.

Trypućko J., 1955: *Język Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza). Przyczynek do dziejów polskiego języka literackiego w wieku XIX*, t. I, Uppsala.

Trypućko J., 1957: *Język Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza). Przyczynek do dziejów polskiego języka literackiego w wieku XIX*, t. II, Uppsala.

Turska H., 1930: *Język Jana Chodźki*, Wilno.

Turska H., 1930a: *Język polski na Wileńszczyźnie*, [w:] *Wilno i Ziemia Wileńska*, t. I, Wilno, s. 219-225.

Wawrzyńczyk J., 1989: *Glosy do rejestrów współczesnego słownictwa polskiego*, Toruń.

Wawrzyńczyk J., 1999a: *Nowe słownictwo polskie. Fikcje i fakty*, Warszawa.

Wawrzyńczyk J., 1999b: *Z obserwacji nad słownictwem nowopolskim okresu 1918-1939*, Opuscula Polonica et Russica VI, Łódź.

Wawrzyńczyk J., 2000: *Słownik bibliograficzny języka polskiego. Wersja przedelektroniczna*, t. 1. *A-Ć*, Warszawa.

Werenicz W., 1973: *Состояние и перспективы исследования „польщизны кресовой"*, в сб.: *Польские говоры в СССР*, ч. 1, Минск, с. 183-212.

Zielińska A., 2002: *Polska mniejszość na Litwie Kowieńskiej. Studium socjolingwistyczne*, Warszawa.

Summary

The article discusses the case of rare and ephemeral words found in the Polish language of "Kurier Wileński", a journal published in Vilno between the World Wars. The lexical items have been organised in a glossary, in which for each entry a relevant quotation from "Kurier Wileński" has been provided, together with the information about those words (most often scarce), given in the dictionaries of Polish. The aim of the article is the publication of the researched material with a commentary, as there exists a gap in the coverage of that specific lexical area in specialist literature.